

MOŻLIWOŚCI ADAPTACJI DOROBKU CELESTYNA FREINETA W EDUKACJI REGIONALNEJ

Wstęp

Podstawy programowe kształcenia ogólnego wyznaczają szkołom konkretne zadania wiążące się z edukacją obywatelską. Już w pierwszym etapie edukacyjnym przewiduje się uświadamianie wartości wspólnoty rodzinnej, środowiskowej i narodowej oraz uczenie zwyczajów, obyczajów i właściwych zachowań w środowisku rodzinnym i szkolnym. Także wśród obowiązujących treści i działań edukacyjnych znaleźć można wiele przykładów troski o upowszechnianie wiedzy i nabywanie umiejętności „bycia w kulturze” swego regionu i kraju. Znajomość i kultywowanie tradycji regionalnych służy dzisiaj łączeniu swoistości najbliższego środowiska z uniwersalizmem nowoczesnego świata. Ogólnym zadaniem nauczycieli jest kreowanie od najmłodszych klas szkół podstawowych po uniwersytety nowego modelu patriotyzmu opartego na silnym poczuciu „małej ojczyzny”.

Edukacja regionalna może być prowadzona na każdym poziomie i na wiele różnych sposobów. W literaturze metodycznej adresowanej do nauczycieli geografii, historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie itd. zamieszczone są stosowne opisy i instrukcje. Wszystkie te propozycje uwzględniają wysokie zaangażowanie uczniów w trakcie procesu dydaktycznego bez względu na przedmiot, rodzaj zajęć czy dobór treści szczegółowych. Postuluje się bowiem konieczność wchodzenia dziecka w świat wartości własnego otoczenia społecznego poprzez działania prowadzące do odkryć i przeżyć.

Nowe propozycje metodyczne dla nauczycieli regionalistów

Potrzebę szerokiego wykorzystania aktywności własnej uczniów w zdobywaniu przez nich rzetelnej wiedzy dostrzegał już kilkadziesiąt lat temu wybitny pedagog francuski, przedstawiciel ruchu Nowego Wychowania – Celestyn Freinet. Wiedziony tym przeświadczeniem wprowadził *technikę doświadczeń poszukujących*. Technika pedagogiczna w rozumieniu autora obejmuje całość życia i działalności klasy. „Tak pojęta technika pedagogiczna integruje różnorodne doświadczenia nauczyciela i dziecka z czynnikami środowiska społecznego i włącza szkołę w normalny proces rozwoju indywidualnego jednostki na tle ogólnoludzkiej kultury”.¹ Pojęcie to jest więc szersze niż metoda nauczania. Składają się na nią metoda, organizacja pracy, materiały i narzędzia oraz człowiek umiejący się nimi posługiwać.

Doświadczenie poszukujące jest wyższą formą doświadczenia spontanicznie zdobywanego przez dzieci w okresie przedszkolnym (u Freineta „po omacku”), gdyż przebiega według uświadomionych, celowych i zaplanowanych kroków. Do organizacji takich zajęć potrzebne jest odpowiednie wyposażenie klasy - pracowni. Przede wszystkim powinien się w niej znajdować bogaty i zróżnicowany zbiór materiałów źródłowych, czyli różnych wydawnictw, makiet, map, eksponatów, płyt, nagrań video i magnetofonowych, przezroczy, fiszek dokumentacyjnych, itp. Ten zestaw dokumentów ma być ciągle dostępny uczniom, odpowiednio skatalogowany i jasny, a jednocześnie na tyle elastyczny (ruchomy/mobilny) żeby zapewnić efektywną pracę wszystkim potrzebującym.

¹ Celestyn Freinet „O szkołę ludową. Pisma wybrane” Wybór i opracowanie A. Lewin i H. Semenowicz, OSSOLINEUM 1976, str. XVII

Ponadto trzeba założyć kartotekę fiszek problemowych. Są nimi w alfabetycznym porządku ułożone kartoniki, na których wskazujemy problemy badawcze oraz podajemy dodatkowe źródła wiedzy. Takie oprzyrządowanie połączone z wycieczką, samodzielnymi badaniami uczniów i dokumentowaniem zebranych materiałów zapewnia powodzenie

w stosowaniu techniki doświadczeń poszukujących. Warto tu podkreślić, że uczniowie sami opracowują plan działania, rozdzielają zadania i opracowują wyniki pracy. Mamy więc do czynienia z czymś, co jest uderzająco podobne do tak modnego obecnie projektu badawczego. Niezmienną aktualność techniki doświadczeń poszukujących stanowi też jej integrujący charakter. Skoro tak, to może warto bliżej zaznajomić się z istotą i przebiegiem omawianej techniki pedagogicznej.

Tok zajęć w technice doświadczeń poszukujących

Według dostępnych tłumaczeń i polskojęzycznych opracowań² cykl działań edukacyjnych w technice doświadczeń poszukujących jest następujący:

1. Wywołanie zainteresowania lub odwołanie się do niego, jeśli ujawniło się wcześniej. Ustalenie obszarów wiedzy i niewiedzy w danym temacie. Zaplanowanie czynności poznawczych i form aktywności. Sporządzenie list potrzebnych materiałów (nazwy ogólne np. album krajoznawczy, mapa, plan miasta itd.) i ustalenie odpowiedzialności (podział zadań szczegółowych między członków grupy/klasy). Opracowanie fiszki przewodniej (nazywanej też problemową lub poszukującą).

2. Działalność poznawcza uczniów według przyjętego planu: penetracja zgromadzonych materiałów źródłowych, prowadzenie obserwacji, poszukiwań, wywiadów.

3. Analiza, porządkowanie i opracowanie materiałów zgodnie z ustalonym kryterium.

4. Prezentacja wyników pracy przed audytorium (klasa, rodzice, goście zależnie od możliwości organizacyjnych).

5. Syntetyczne opracowanie doświadczenia badawczego i uzyskanych rezultatów w formie gazetki, posteru/ plakatu, albumu, książeczki, folderu, makiety.

Uważnie śledząc opisane etapy trzeba przyznać, że nowa propozycja otwiera przed nauczycielami regionalistami nowe możliwości, pozwalając jednocześnie zachować wszystkie dobrodziejstwa tradycyjnej wycieczki szkolnej i opracowania przez uczniów samodzielnie zgromadzonych materiałów w formie albumu lub referatu.³

Jednocześnie należy podkreślić, że wszystkie działania uczniów, choć samodzielne, muszą być wspierane przez nauczyciela. Powinien on dyskretnie proponować różne możliwości, kierować pracą zespołów roboczych, organizować wyprawy badawcze, pomagać w znajdowaniu właściwych materiałów, dokonywać korekty opracowań, tłumaczyć trudne zagadnienia i udzielać praktycznych wskazówek oraz adekwatnie oceniać wysiłki i rezultaty. Najwięcej rozterek miewają nauczyciele przywiązani do frontального nauczania, pogadanek i niechętnie opuszczający klasę szkolną. Ostre przepisy dotyczące zapewnienia uczniom opieki podczas wycieczek szkolnych oraz trudności w pozyskaniu osób mogących wesprzeć nauczycieli w zapewnieniu dzieciom bezpieczeństwa zniechęcają wielu z nich. Przeszkodą jest też czas, jaki jest potrzebny na penetrację otoczenia, dlatego nauczyciele skazani są na poszukiwanie rozwiązań nietypowych. Technika doświadczeń poszukujących wymaga od nich umiejętności, które posiadają ludzie aktywni i twórczy, ale tylko tacy mogą odnieść sukces w osiągnięciu celów edukacji.

Wartości pedagogiczne techniki doświadczeń poszukujących

² red. W. Frankiewicz i K. Kossak-Główniczewski (1997 r.), „Pedagogia Celestyna Freineta a edukacja regionalna” Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

³ E. Filipiak i H. Smolinska-Rębas (2000 r.) „Od Celestyna Freineta do edukacji zintegrowanej. W poszukiwaniu modelu wczesnej edukacji, czyli o tym, jak organizować sytuacje edukacyjne wyzwalamy aktywność własną dziecka”, Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy

Jest ona szczególnie predysponowana do realizacji problematyki regionalnej. Nadaje się do zastosowania zarówno w przedszkolu, jak i w szkole podstawowej, gimnazjum czy liceum lub na studiach. Pozwala na zaspokojenie instynktownej tendencji jednostki do działania, tworzenia i zwyciężania. W toku doświadczeń poszukujących wiedza jest przeżywana przez uczniów i sumuje się z ich naturalnym potencjałem witalnym, co uszczęśliwia i uwalnia nauczyciela i uczniów od schematycznego dydaktyzmu. Tylko taka wiedza zdobywana i przeżywana stać się może czynnikiem rozwoju osobowości wychowanków, a więc ukształtować nowe pokolenie świadome swego miejsca w świecie, wolne od nietolerancji i zdolne do twórczego udziału w życiu społeczności, do której należy.

W toku doświadczeń poszukujących następują istotne zmiany w procesie uczenia się:

- w miejsce jednakowych dla wszystkich zadań wprowadza się samodzielność uczniów w stawianiu ich sobie zgodnie z celem/ tematem podanym przez nauczyciela,
- zaspokajają się też indywidualne potrzeby dzieci w proponowaniu niekonwencjonalnych rozwiązań i doświadczeń w prowadzeniu badań i prezentowaniu ich wyników,
- odrzuca się wyłącznie pamięciowe przyswajanie wiedzy, a przez praktyczne działania przygotowuje się uczniów do przyszłego życia i pracy,
- wyrabia się u uczniów przekonanie, że wiedza nie „przyjdzie do nich” za pośrednictwem książek i nauczyciela, ale musi być przez nich odkryta i zrozumiana w drodze manipulacji pojęciami i konkretami. Przyswajanie nie następuje przez wyuczanie reguł lecz przez doświadczenie. W żywym kontakcie ze środowiskiem dziecko uczy się uważnej obserwacji, analizy i wnioskowania,
- wzmacnia się pozytywne więzi między uczącymi się i między nimi a nauczycielami oparte na partnerstwie i współpracy, eliminując zjawiska odgadywania oczekiwań i rywalizacji,
- przygotowuje się uczniów do ponoszenia odpowiedzialności za podjęte zobowiązania i pełnienia różnorodnych ról, jakie czekają ich w dorosłym życiu społecznym i zawodowym,
- umożliwia się uczniom osadzenie w środowisku społeczno – kulturowym i wspiera rodziny w odkrywaniu dzieciom ich „korzeni”.

Doświadczeniom poszukującym wiele uwagi poświęcają edukatorzy Polskiego Stowarzyszenia Animatorów Pedagogiki Celestyna Freineta. Organizują oni specjalne warsztaty dla zainteresowanych nauczycieli. Opisują też swoje doświadczenia w stowarzyszeniowym periodyku. Najobszerniejsze opracowanie znajduje się w zeszycie wydanym przez Grupę Regionalną w Bydgoszczy.⁴

Zamiast zakończenia

Falszerz pieniędzy wystawia dziś na pokaz swe dyplomy, a swe produkty opatruje hasłem „pod patronatem rządu”. Jest królem, a szkoła znalazła się na jego usługach, dźwięcząc fałszywą wiedzą

o moralności, przyrodzie, sztuce, literaturze. Zwykła blacha zajmuje wszędzie miejsce prawdziwego metalu. Forma zabija ducha, a mechanizacja zabija życie.

I w tym ogólnym zamieszaniu pojawiają się niebezpieczni obrazoburcy, ludzie zdrowego rozsądku, którzy pragną przywrócić czasy głębokiej myśli, ożywionej myślą przodków i chcą nauczyć dzieci zdrapywania polityry, aby zdemaskować fałszywe umysły.

Czy potrafimy w tym świecie namiastek i falsyfikatów być dostatecznie konsekwentni, odporni i silni, żeby przywrócić prawo pierwszeństwa tym wartościom, które scholastyka zafalszowała i zdewaluowała? A są nimi: odczuwanie, przeżywanie, tworzenie, rozumienie, uspołecznienie, miłość i życie.⁵

⁴ „Inspiracje Freinetowskie” nr 17 (1998 r.) Wydawnictwo PSAPCF

⁵ C. Freinet „Gawędy Mateusza” w „O szkołę...”